

A szovjetizálás körülményei között, amikor az önálló gondolat az ember életébe kerülhetett, többféle alkalmazkodási lehetőség kínálkozott. A már a forradalom előtt tekintélyt szerzett történészek egy része felhagyott munkái publikálásával vagy ideológiai szempontból semleges témákat választott. Sokan választották a „módszertani kollaborációt”, vagyis látszólag vagy meggyőződésből áttértek a marxista módszerekre. A marxizmus lelkes propagálói közül is többen áldozatul estek az önkénynek. Néhány ukrán és fehér-orosz kutatónak Oroszországban sikerült folytatniuk a nemzeti történetük számára fontos témák feldolgozását. Jellemző a két nagy, politikai vezető szerepet is vállalt történész sorsa. V. Lastovskit, aki a rövid életű Fehérorosz Népköztársaság vezetője volt 1918-ban, 1930-ban megfosztották minden tudományos címétől, száműzték Szaratovba, ahol 1938-ban agyonlőtték. Mikolaj Gruševs'kyjt, a hasonló szerepet vállalt nagy ukrán történész ugyan nem fosztották meg tudományos címeitől, de a zaklatások és letartóztatás után tisztázatlan körülmények között halt meg Kiszlovodszkban, ahol gyógykezelték. Az 1930-as években aktívan folyik a tudomány államosítása. Az alapos tudományos munkákat végző kutatókat akademiákkal, dokumentarizmusokkal stb. vádolják, vagyis hiányolják műveikből a propagandatöltetet. A tudománykritika felszámolása két úton történt: egyrészt megjelentek azok a szaktekintélyek, akiknek a munkáit nem lehetett bírálni, másrészt a recenzios műfaj a politikai megtorlás eszközévé vált. 1934 és 1954 között kialakult egy kötelező (bár lényegében antimarxista) séma a Szovjetunió nem orosz népeinek történeti fejlődésére, amely szerint ezen egykor elnyomott népeknek a fő szövetségese mindig az orosz proletáriátus volt, ezért ezeknek az Orosz Birodalomba való betago-lása mindig „haladó” fejleménynek minősült, vagyis a nem orosz népek fejlődésének a mozgatórugója az oroszokkal való egyesülés vágya volt.

Minden politikai nyomás ellenére azért születtek a szovjet korban is értékes, főleg forráskritikai művek. El kell azonban ismerni, hogy a történészek többsége mind Ukrajnában, mind Fehéroroszországban alkalmazkodott a szovjet tudományos etikához és stílushoz. Kétségtelen, hogy a szovjetizálás lényegesen eredményesebb volt Fehéroroszországban, mint Ukrajnában. Ennek oka az, hogy a fehér-orosz történettudománynak nem voltak olyan erős, a szovjet korszak előtt kialakult hagyományai, mint az ukránnak. Ez a hagyomány a hatalmas hivatalos nyomás ellenére is fenntartotta Ukrajnában a hazai történet színvonalas művelésének igényét.

Zoltán András

Új monográfia Finnország történetéről

Finnország története. Szerk. Halmesvirta, Anssi. Debrecen, 2001. Debreceni Egyetem, Kossuth Egyetemi Kiadó, 347 p.

Jyväskyläi történészek írták és debreceni egyetemi kutatók és hallgatók fordították magyarra a 2001 nyarán Anssi Halmesvirta szerkesztésében Debrecenben megjelent Finnország története című kötetet. A fejezetek szerzői egy-egy korszak szakértői: Janne Vilkkuna, Marko Lamberg, Petri Karonen, Anssi Halmesvirta, Toivo Nygård, Heikki Rantatupa, Heikki Roiko-Jokela és Seppo Zetterberg. A magyar közönség számára készült közel 350 oldalas munka a legújabb kutatási eredmények felhasználásával ad áttekintést a finn történelemről az őskortól napjainkig.

A finn történelemről szép számmal láttak már napvilágot hosszabb-rövidebb munkák magyar nyelven, de ezeket általában nem történészek írták, mert a finn történelem kutató-

sa jórészt nem tartozott a magyar történettudomány érdeklődési körébe. A második világháború előtt nagyrészt a rokon népek iránti lelkesedés ihletett ilyen munkákat, de növekedően volt a szakmailag megalapozottabb munkák száma is. A második világháborút követő évtizedek nem kedveztek a finn történelmet objektívan feltáró munkák megszületésének, sem a finn nyelvű munkák lefordításának. A magyar olvasó jórészt csak a Finn Kommunista Párt történetével ismerkedhetett meg alaposabban. *Dolmányos István* Finnország történetéről írott több mint 400 oldalas monográfiája 1972-ben jelent meg. Művének nagyobbik része ma is jól használható, de az osztályharc és a Szovjetunió szempontjait előtérbe helyező megközelítési mód különösen a 20. századi részt tette elavulttá. 1979-ben jelent meg *Szij Enikő* Finnországról készített útikönyve, amelyben egy alapos, kb. 80 oldalas áttekintés szól a finn történelemről, amelyet különösen a magyar vonatkozások tesznek ma is használhatóvá. Az 1980-as évek végétől kezdődően a Finnország és a finn történelem iránti megnőtt érdeklődésnek és a megváltozott körülményeknek köszönhetően szép számmal jelentek meg cikkek, tanulmányok, fordítások, sőt monográfiák is a finn történelemről. Ez utóbbiak *Gombos József* nevéhez fűződnek, aki 1994-től kezdve három kötetben – 1809-től napjainkig – dolgozta fel Finnország politikatörténetét.

Az *Anssi Halmesvirta* szerkesztésében megjelent új kötet az utóbbi években Finnországban folytatott kutatásokon alapszik, a korábbi megállapítások rendszerezése mellett bepillantást enged a legújabb eredményekbe is. Ez utóbbiak még nem mindig teljesen kiforrottak. Jól érzékelhető a műben, hogy a szerzők általában igyekeztek szakítani a korábbi beidegződésekkel és felfogásokkal. A nyolc szerző megegyezett egymással a főbb tematikai arányokról (eseménytörténet 50%, eszme- és kultúrtörténet 25-25%), de mindenki a saját álláspontját fogalmazta meg az általa vizsgált korszakról. Ez egyrészt érdekesebbé teszi a művet, hiszen több szerző egyéni látásmódján és munkamódszerén keresztül közelítjük meg a vizsgált korszakot, másrészt az eltérő stílusok és hangsúlyeltolódások némileg zavarják a mű egységét, és óhatatlanul is kisebb átfedésekhez vezetnek. Vannak részek, amelyek kissé hosszúnak tűnnek, míg máshol a szerzők dinamikusán és érdeklődően „haladnak előre”, figyelve az optimális arányokra. Egyes fejezetrészeknél azonban annyira „felgyorsulnak az események”, hogy az olvasónak szinte már gondot okoz követésük. Valószínűleg az egymás közötti fejezetfelosztásoknak tudható be, hogy néhány lényeges esemény vagy tény ismertetése hiányzik, vagy nincs a súlyának megfelelő mértékben kifejtve. Ilyen például Finnország függetlenségének elismerése szovjet-orosz részről; Ahvenanmaa (Åland) autonómiája; csak utalások történnek az Ahvenanmaa miatti svéd–finn konfliktusra; mit jelentett a Marshall-segély kérdése Finnország számára stb. A második világháborús korszak nyugodtan alkothatott volna külön fejezetet, ezt nemcsak az események és következményeik fontossága, de a magyar olvasók érdeklődése is indokolná.

A finn történelmet egyértelműen a svéd történelem részeként tárgyaló harmadik fejezetben talán szerencsésebb lett volna a politikatörténetet a társadalmi, gazdasági és művelődési kérdések előtt tárgyalni. Hasznosak az időnként fel-felbukkanó összegző és általánosító szakaszok egyes részekben belül, továbbá a fejezetek végén található térképek, amelyek figyelemmel kísérhető Finnország határainak módosulása. Segítik a tájékozódást az ugyanott fellelhető friss szakirodalom-jegyzékek és függelékek. Viszont az olvasók még jobb eligazodását szolgálhatták volna olyan rövid kronológiai áttekintések, mint amilyen például az 1. fejezet végén olvasható. Lényeges függelékek a kötet végén is találhatóak. A finn történelem egyetemi oktatását könnyíthetné, ha több finn nyelvű szakkifejezés szerepelne zárójelben. A jobb megértést jegyzetek is szolgálhatták volna, mint például az *oikeaoppisuus* (igazhitűség) kifejezés esetében.

Érdekesek a Magyarországra és a magyar történelemre vonatkozó utalások az A. Halmesvirta és a S. Zetterberg által írt fejezetekben, továbbá a téli háború magyar önkénteseiről szóló függelék. Mivel magyarok számára írt könyvről van szó, mely oktatási segédeszközként is használható, szerencsés lenne más fejezetekben is kiemelni esetleges magyar vonatkozásokat vagy további kelet- és közép-európai párhuzamokat is hozni. A két világháború közötti külpolitikai orientációnál a megszokottnál jóval több szó esik Észtországról. Ez érdeklődésre tarthat számot, hiszen Észtország történelme kevésbé ismert Magyarországon, másrészt kérdéses, hogy a különböző tervek viszonylag részletes bemutatása nem szorítja-e kissé háttérbe például a finn–svéd kapcsolatok tárgyalását.

A könnyebb áttekinthetőséget szolgálja a bel-, a kül-, a gazdaság- és a társadalompolitika külön alfejezetekként tárgyalása. Az eszme- és művelődéstörténeti részek érdekesek, lényegretörők. A politika-, a gazdaság-, a társadalom- és az eszmetörténet mellett tükröződnek a műben azoknak az egyre népszerűbb kutatási irányoknak az eredményei, amelyek például az életmód vagy a használati eszközök változásának vizsgálatát is bevonják a kutatás körébe.

A különböző szerzők és stílusok, továbbá a rendelkezésre álló idő rövidsége miatt nem volt könnyű dolga a kötet hét fordítójának, ahogyan arra Kiss Antal docens – szellemesen és példamutató önkritikával – utalt is a mű bemutatóján. A fordítók általában jól oldották meg a feladatot, de nem sikerült teljesen egységesíteni a szóhasználatot. Gondot okozott egyes földrajzi nevek Magyarországon elfogadott használata: pl. *Hiidenmaa* – Hiiumaa; *Saarenmaa* – Saaremaa; *Götanmaan déli része* – Götland déli része; *Syväri* – Szvir; *Ääninen* – Onyega; *Äänislinna* – Petrozavodszk; a különböző tartományok (kormányzóságok) nevének egységesítése például a 17–18. századnál (pl. Livónia - Livland); vagy furcsa a zárójelben található magyarázat a szigetcsoportra: *Ahvenanmaa* (ma □land-sziget). A közigazgatási fogalmak közül a *lääni* néha megye, néha pedig tartományként szerepel. A finn *kruunu* és a magyar korona szó használata nem egyezik meg teljesen, a fordítás ezt nem mindig vette figyelembe. A középkori és kora újkori (svédországi) *valtaneuvosto* kifejezésnél indokoltabb lenne a hatalmi tanács vagy a (127. oldalon szereplő) királyi tanács használata. Az általában államtanácsnak fordított kifejezés – igaz, Dolmányosnál is így szerepel – összetéveszthető a már 20. századi *valtioneuvosto* (államtanács, mely gyakorlatilag a kormányt jelenti) fogalommal. Az *1500-as évek* vagy *1600-as évek* meghatározás helyett a magyar történetírásban a 16. vagy 17. századot szokták használni. A *välirauhاسوبimus* nem ideiglenes béke, hanem fegyverszüneti egyezmény. Inkeriek helyett egyértelműbb az inkeri finnek kifejezés, ha a 17. században Inermanlandba (Inkeribe) települt finnek utódairól van szó.

A finn szerzők által írt és magyar nyelven megjelent új Finnország története érdekes és hasznos olvasmány, mely az egyetemi oktatás mellett hozzájárul a finn történelemtudomány eredményeinek magyarországi hasznosításához és a Finnország és a finn történelem iránti töretlen érdeklődés kielégítéséhez.

Bereczki András